

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1626

De exhortatione & cohortatione. Capvt IX.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68724](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68724)

obstiterit, si sapientia, si integritas, si fides in suadente benevolentia, magni sunt ad omnem persuasionem aculei, & qui his fultus adminiculis suadet. *στυγῶν πλέον δόνατο, ἔ πλέον λαλούντων, σωήμοσαι ἄρ ἐντολαῖς κυρίῃ, καί τοῖς δικαιομασίῃ ὡς καρδαί τῆ κιδάρα*, ut auctor est D. Ignatius Martyr, in epistola ad Philadelphenses, silentio plus potest, quam alij verbosa oratione. Mandatis enim Dei, & iustitiæ præceptis congruit, ut fides citharæ.

3. Ignatius in epi. ad Philadelph.

III. In argumentis videndum est, ut minuta succidantur, ea autem proferantur, quæ maioris sunt ponderis, qualia sunt diuina; Nam omnes reigione mouentur, & nulla res multitudinem efficacius regit. Plena sunt exemplis omnium gentium historiæ, in quibus falsa etiam superstitione delusæ mortalium voluntates in omnem partem flexibiles impelluntur. Atque, ut ait Valerius Maximus, Prisci Romani statas, solemnæque ferias Pontificum scientia, bene gerendarum rerum auctoritate, augurum obseruatione; Apollinis prædictiones uatum libris, Portentorum depulsa Hetrusca disciplina explicari uoluerunt.

Cicer. 5. in Verr. Curt. L. 4.

His artibus Zoroastres apud Babylonios, apud Lacedæmonios Lycurgus, apud Athenienses Minos, apud Romanos Numa multa suaserunt: Verum, fraude superstitionum agnita, nullum argumentum est debilius.

Diuinis proxima sunt humana, ὅρα ἀναίρητικὰ, quæ spectabile damnū inferunt, ut morbi, plagæ, membrorum mutilationes, amissio fortunarum, quorum propositi terrores si imminere videantur, potentissimis machinis animos percillant.

Αἰσθητικὰ consequuntur bonorum spes, & promissiones, quibus quisque pro suo ingenio, ut superius demonstratum est, afficitur; quo certiora autem videntur, eò plus afficiunt.

Quartò, quod ad modum attinet, videndū est, ut commodo loco, ut opportuno tempore, ut minime suspicioso, & reuictanti, eius qui mouendus est animo, prima fiat aggressio; Deinde, ut non apparatus, non insidians videatur oratio, non verbosa sit, non picta, non iuueniliter lasciuens; sed simplex, honesta, sincera, parca verborum, sententijs, & argumentis pressa, quod maxime fieri oportet, ubi de re negotiosa sermo est, apud callidas,

Suasoria forma & modus.

& occupatas aures, adde etiam suspicaces: nam tunc omnis ornatus habetur pro dolo.

Alia tamen agendi ratio est in floridis argumentis, qualia solent esse Erhicorum Philosophorum: tales enim orationes expositionem, quanquam sobriam illam quidem, & minime fucam desiderant: iuuert nonnquam uerbis res, & experimenta coniungere, quod Cyrus admodum prudenter fecisse, memoratur à Iustino, qui cum expeditionem in Medeos pararet, conuocato populo, iubet omnes præstò cum securibus adesse, & syluam uia circumdatam excidere. Quod cum strenue fecissent, eosdem postera die, ad paratas epulas inuitat: Deinde, cum alacriores ipsi conuiuio factos uideret, rogat, si conditio proponatur, utrius uiaæ fortem legat, hesterni laboris, an præsentium epularum, præsentium, ut acclamauerit omnes: ait, Hesterni similem labori omnem uitam acruos, quoad Medis pareant: se sequutos hodiernis epulis. Lætis omnibus Medis bellum inferri: ita re ostendere oportet, quod suadetur: nihil enim est ad infringendam aliorum dissuasionem, nost: amque sententiam confirmandam potentius.

Si res desint, valida sunt exempla sæpius ob oculos ponenda, quæ magnum in utramque partem momentum habere solent.

De exhortatione & cohortatione.

CAPVT IX.

Exhortatio differt à suasionem, quod hæc sit Exhortatio consilij, illa motus: in suasionem siquidem differt à suasionem. Orator docere, in exhortationem inflammationem. re nititur: quam obrem, & in suadendo, ut re adhuc incerta, plus argumentorum est, in exhortando plus caloris. Prouidendum est in primis, ut res, ad quam hortamur alios omnes numeros habeat honestatis: num si quid turpissimi appareat, rationibus prius erit diluendum, quam motus, & affectuum faces adhibendæ.

Secundò, nunquam plenè exhortandum uidetur, antequam de rei facultate constet: nam si minime conuictos, & reuictantes ad huc animos coneris exhortari calidiùs, idè factus ac si lignum adhuc uiride, & crudum prima aggressione nitaris incendere. Itaque In exhortatione animus prius ratione vincendus quam monendus. nec

nec de suo ingenio desperantem, abiectum, & formidantem omnia, statim incensa oratione mouebis, vt literas discat, nec avarum, aut fordidum, vt sumptum faciat, nec Drancem frigidum, vt praelietur: sed occupandi paulatim rationibus animi, donec quæ obuersantur, difficultatum pondera discutiantur.

Animi quidam sulphurati.

Tertio, vt sulphurati quidam sunt animi, secundum Plotini dictum, qui statim flammæ concipiunt, ita parciores verbis apud eos esse oportet oratores; pigris vero, & segnibus validius instandum, siquidem speretur aliqua ratio honestatis: sin autem tam angustæ sint, & tenebrosæ mentes, vt nulla bonæ spei scintilla promicet, quid attinet frustra prolixam orationem perdere in quo præclare monet Dio Prusæus in oratione prima de regno, successus eloquentiæ, & exhortationum, maxime pendere ex eorum animis, quos hortaris. Alexandrum illum Macedonem Timotheus tibicen, canens bellicum ita rapiebat, vt eodem vestigio ad arma profiliret: At hoc ipsum, inquit, non tam ex Timothei numeris contingebat, quamquam erant præstantes illi quidem, & planè bellicosi, quam ex ipsius Alexandri acri quodam, incitatoque ad pulcherrima quæque ingenio: nam Sardanapalum delicijs effeminatum, nunquam Timotheus, aut Apollo quidem ipse de cubili excitasset, vt abiecta muliebri consuetudine, ferro se accingeret.

Quarto, si persona, quæ hortatur, plurimum habeat auctoritatis, minus pugnax rationibus, minus calens, & profusa verbis videri debet (nisi temporum, & periculorum ratio aliud expetat) Nam dignitas ipsa potentissimum est ad ferendos animos telum, & vt ait Cornelius Tacitus. Suasio, vel exhortatio ab eo, qui iubere potest, vim necessitatis affert. Cauendum est tamen, ne fastu aliquo verbis parcere, aut in rebus incensis frigidè exhortari, quamuis nobilis orator videatur.

Exhortatio lenis.

Quinto, in exordijs, & insinuationibus præferre debet sapius orator spes egregias de eorum virtute, quos exhortatur, vt se potius officij, aut alia ratione inductum, id ipsum exhortationis genus aggredi demonstrat, quam quod hortatore alij indigeant, qui sua sponte sint satis incensi. Hoc artificium obseruat Dio Prusæus, ad Traianum, & M. Tullius 4. Philipp.

Faciam igitur, vt Imperatores instructa acie solent: quamquam paratissimos milites ad præliandum videant, vt eos tamen adhortentur, sic ego vos ardentes, & erectos, ad libertatem recuperandam cohortabor.

Sexto, & si minimè argumentosa debeat esse cohortatio, & prolixis rationibus effluens; sunt tamen viuidae, & pressæ rationes afferendæ, quibus, veluti clauis, audientium animis quam altissime defigantur. Erunt autem maxime petendæ, ex intimis rei, & negotij, quod tractatur, adiunctis, quæ si clarissimis, & recentibus adiungantur exemplis, multum habent ad permouendos animos ponderis. Nec istud omittit M. Tullius in sua exhortatione.

Vt igitur Catilinam diligentia mea, Senatus auctoritate, vestro studio, & virtute fugistis, sic Antonij nefarium latrocinium vestra cum Senatu concordia, tanta, quanta nunquam fuit, felicitate, & virtute exercituum, ducumque vestrorum breui tempore oppressum audietis.

Septimo, exhortationis anima est pugnax quidam calor, qui plurimus in figuris acerbis, & densis agnoscitur, vt,

Non est, non est vobis, Quirites, cum eo hoste certamen, quo cum aliqua pacis conditio esse possit: neque enim ille seruitutem vestram, vt antea, sed iam iratus sanguinem concupiscit: nullus ei ludus videtur esse iucundior, quam cruori, quam cædes, quam ante oculos truncatio ciuium. Non est vobis res, Quirites, cum scelerato homine, atque nefario, sed cum immani, tetraque belluarum, quoniam in foueam incidit, obruitur.

Octaudo, potentissimum est exhortationis genus, vbi præit exemplis, qui perorat verbis: Itaque in illa disertissima Darij regis oratione, post acres, & varias rationes illam addit, quasi colophonem.

Ipsc, non patrio more solum, sed etiam, vt conspici possim, curru vehor, nec recuso, quo minus imitemini me, siue fortitudinis exemplum, siue ignauitiæ fuero.

In dehortatione par est fermè ratio, nisi quod animi iam præmissa hortatione perculsi, contrarijs rationibus muniendi sunt, & ardor, si quis est, restringendus. In quo plurimum aliquando valent ironiæ, quibus ea, quæ ab incensis hortatoribus sunt allata, quasi ingesta frigida obruuntur. Redarguitur auditorum

Non debet esse nimis argumentosa.

Dehortatio.

Eius m.

ditorum simplex credulitas, qui se fascinari, & quasi naso duci permittunt. Adhortatorum veteratorum ingenium, & fraudes, confilio ad impellendos animos composita notantur. Res aut mala, aut vilis: aut si bona est, dura, laboriosa, difficilis, & supra facultatem omnem ostenditur.

Mones aurei à vanis hortatoribus promissi deridentur: contra labores, & pericula, & incerti exitus; & si contingant, parum frugiferi, exaggerantur. Dissimilitudo exemplorum, si quæ ab aduersarijs sint intertextæ, plenius indicatur. Alia, & magis nota, & communibus hominum sensibus accommodata proponuntur. Ad summum animi à iuanda honorum specie, ad terrores, & impeditas difficultates traducuntur.

De concitatione & conciliatione.

CAPVT X.

Quæ de affectibus odij, & iracundiæ, eiusque lenimentis antea dicta sunt, concitationis, & conciliationis artificium satis ostendunt. Ac animos quidem ad iracundiam, atque odium, obiecta præsertim iniuriæ atrocioris speciei, eaque Rhetoricis excitata coloribus, haud est operosum; cum omnes ad suas vlciscendas iniurias, non leui propensione rapiantur. At verò ardentes sanjs restinguere,

Hoc opus, hic labor est.

De priuatis conciliationibus nihil dico, in quibus, & ars, & prudentia requiritur singularis; Quid in pacandis essetæ multitudinis animis, quæ præsidia satis secunda reperiri possint? Certè fatendum est, debilia hic esse eloquentiæ opera, nisi alijs præsidijs sustententur. Quis enim furenti belluæ inermem suadam obijciat, aut musco contentu tigris emollire tenter: quanquam multum potest diserta oratio, nisi tamen alium habeat comitarum; quam verborum, parum secunda est: quem verò sapientiæ, sanctitatis, amplitudinis, beneuolentiæ, amoris, addo etiam radios quosdam maiestatis, quos Deus imprimere solet in eorum vultu, quos sibi veluti vicarios in regendis hominum sensibus constituit.

Tum pietate grauior, & meritis, si foris virum quem,

Conspexere, silent.

Hac ratione Iulius Cæsar seditionens exercitus verbo vno compefcuit, Quirites vocando, qui sacramentum eius detestabant. Augustus vultu, & aspectu Adriacas legiones deterruit. Alexander Seuerus admodum adolefcens tumultuantes copias ira repressit, vt & vultus pondus, & oculorum fulgura non ferrent.

Hæc igitur prima lex conciliandorum animorum, dicentis auctoritas, & maiestatis apex venerandus. Deinde tempora diligenter obseruanda sunt, nec temerè calenti adhuc turba, etiam cum iustissimis auctoritatis, & innocentie præsidijs credendum. Primi enim impetus solent esse belluarum, qui semel atque deflagrant, liberiorem aulam orationi, prehensionisque permittunt. Postremo etiam, & venæ hominum tenendæ, sensusque delibandi, & perichitandæ voluntates, & origo mali pertenda, vt quid dolent, quid cupiant, quid timeant animi, plenius agnoscat. Ad summum, modò lenimentis, modò etiam seuerioribus remedijs, prout res, & tempora postulabunt, vulneri medendum est.

Sunt apud Cornelium Tacitum duo insignia pacandarum seditionum exempla, in quibus, & in rebus ferè iisdem diuersa hominum ingenia, varijsque, & multiplices negotiorum tractus cernuntur. Turbatur in Pannonia, & grauis oritur seditio, auctore Percennio: Agnosce primum hominem, & malas artes concitationis.

Erat (inquit) in castris Percennius quidam dux olim Theatralium operarum, dein gregarius miles, procax lingua, & miscere coetus histrionali studio doctus.

Digna fax hæc seditione: nunc animaduerte, quam opportunè tempus captat, & percuticulos primum rem aggreditur.

Is impenitos animos, & quænam post Augustum militiæ conditio ambigentes, impelleret paulatim nocturnis colloquijs, aut flexo in vesperam die, & dilapsis melioribus deterrimum quemque congregare; Postremo præcipis iam, & alijs seditionis ministris, velut concionabundus, interrogabat.

(Agnosce insigne artificium linguæ virulentæ.)

Cur paucis Centurionibus, paucioribus

H h h

Tri-

Conciliationis methodus.

Concitationis insigne exemplum.